

בית המשפט העליון

בג"ץ 8010/16 ברזון נ' מדינת ישראל ותיקים קשורים

תאריך מתן פסק הדין: ג' באב התשפ"א (12.07.2021).

הרכב השופטים: המשנה לנשיאה (בדימ') ח' מלצר, השופט נ' הנדל, השופט ע' פוגלמן, השופטת ע' ברון והשופט י' אלרון.

בית המשפט העליון קבע היום בדעת רוב כי לשם הגברת השילוב של הציבור החרדי במערכת ההשכלה הגבוהה רשאית הייתה המועצה להשכלה גבוהה לקבוע מתווה לשילוב הציבור החרדי באקדמיה, לרבות מסלולי לימוד בהפרדה מגדרית. עם זאת, נקבע כי יש לאכוף את איסור ההפרדה במרחבים הציבוריים בקמפוסים, וכי מדיניות המאפשרת הדרת מרצות ממסלולים שבהם לומדים גברים בלבד מהווה הפליה אסורה של מרצות במוסדות להשכלה גבוהה שיש לבטלה לאלתר.

רקע

בית המשפט העליון דן בהרכב מורחב בארבע עתירות שנדונו במאוחד והופנו כנגד היבטים שונים של החלטה של המועצה להשכלה גבוהה (להלן: המל"ג) בדבר "הרחבת נגישות ההשכלה הגבוהה לאוכלוסייה החרדית – מדיניות לחומש הבא" (להלן: החלטת המל"ג). החלטה זו קבעה מתווה לשילוב הציבור החרדי במערכת ההשכלה הגבוהה, לרבות הדרכים שבהן ניתן לקבוע מסלולי לימוד בהפרדה מגדרית, סוגיה הניצבת במרכזן של שתיים מהעתירות.

פסק הדין

כל שופטי ההרכב קבעו כי בהדרתן של מרצות מללמד במסלולי הלימוד לגברים יש משום פגיעה בכבודן ויש לאפשר להן ללמד בכל מסגרת שהיא, ללא הפליה. אשר להפרדה מגדרית של סטודנטים במסגרות החרדיות, נחלקו הדעות.

המשנה לנשיאה (בדימ') ח' מלצר עמד על כך שאין לקבל את הטענה כי כל הפרדה מגדרית באוניברסיטאות ובמכללות פוגעת בזכות היסוד לשוויון, בין היתר נוכח הוראות חוק זכויות הסטודנט, התשס"ז-2007 שהכיר במסגרות כאלו, ועל כן הדבר תלוי בנסיבות המקרה. לגבי העתירות שעמדו בפני בית המשפט, הוא ציין כי מרבית התלמידים הלומדים במסלולים הנפרדים בוחרים בכך מרצונם החופשי, בהתאם להשקפותיהם הדתיות התומכות בהפרדה מגדרית כאורח חיים, מה גם שקיומם של המסלולים הנפרדים איננו משפיע על התנהלות המסלולים הכלליים המעורבים, הפתוחים בפני כל מי שחפץ וחפצה בכך. המשנה לנשיאה (בדימ') הדגיש כי גם אם מתקיימת בהסדר פגיעה מסוימת בשוויון, היא נעשית לתכלית ראויה של שילוב האוכלוסייה החרדית באקדמיה, ועומדת ברובה במבחני המידתיות, למעט בסוגיה של הפליית מרצות – שאותה יש לבטל. בצד זאת הוא ציין כי יש לאכוף

בקפדנות גם את איסור ההפרדה במרחבים הציבוריים בקמפוסים, וכן יש לבחון אמצעים חדשים, כמו הרצאות מקוונות, שעשויים לפתור בעיות שונות שהתעוררו.

לעמדת השופט נ' הנדל, יש לאפשר את המשך קיומם של המסלולים הנפרדים לבני ובנות החברה החרדית. הוא נדרש לארבעה נושאים. הראשון, שילוב כיעד חברתי. פתיחת המסלולים הנפרדים מאפשרת לגברים ולנשים בחברה החרדית ללמוד באקדמיה, ובלי מסלולים אלה רבים מהם לא ילמדו במוסדות להשכלה גבוהה. שני, תפישות פמיניסטיות. שלישי, החינוך כשדה ההפרדה, תוך התייחסות לגישת המשפט האמריקאי לחינוך נשים בנפרד, לרבות אוניברסיטאות שמאפשרות זאת כיום. רביעי, הניתוח של המשפט הישראלי. הדגש בהקשר האחרון הוא כי הפגיעה שכרוכה במסלולים נפרדים אינה בתלמידות הבוחרות ללמוד במסלול הנפרד לנשים (שביכולתן לבחור ללמוד גם עם גברים במסלול הלימודים הרגיל) ונכון לכבד ולהכיר בבחירה זו – אלא בערכי החברה בעניין העדר הפרדה מגדרית במרחב הציבורי. לצד זאת, אין להפלות מרצות כתוצאה מקיומם של מסלולי לימוד נפרדים, תוך קביעה שיש לפתור עניין זה בצורה יצירתית.

השופט י' אלרון, סבר כי אין להתערב בשיקול דעת המל"ג בהחלטתה לאמץ את תכנית החומש, המאפשרת את קיומם של מסלולי לימוד נפרדים בין נשים לגברים. זאת, בין היתר, לאור האינטרס הציבורי רב המשקל שבפתיחת שערי ההשכלה הגבוהה עבור האוכלוסייה החרדית, באופן שיאפשר לה להשתלב בחברה ובשוק התעסוקה; ובשים לב לאיזונים הרבים הקיימים בתכנית, אשר נועדו לצמצם את הפגיעה בזכויות, הכרוכה בעצם קיומם של מסלולי לימוד בהפרדה בין נשים לגברים. לצד זאת, ציין השופט אלרון כי יש לפרש את חוק זכויות הסטודנט בצמצום, כך שהוא מתיר להפעיל מסלולים שבהם מתקיימת הפרדה בין גברים לנשים כחריג בלבד, ורק כאמצעי לשילוב אוכלוסיות שבהן קיים צורך של ממש בעידוד השתלבותן באקדמיה. עוד הדגיש, כי מן הראוי לקבוע בעתיד הוראות ברורות באשר לאופן שבו ניתן להבטיח כי בני שני המינים יוכלו ללמוד כל תחום בו הם חפצים, וכי מוסדות ההשכלה הגבוהה לא יפלו בפועל נשים המבקשות ללמד במסלולים הנפרדים. מכל מקום, לשיטתו, על המל"ג מוטלת חובה להבטיח כי טיב ואופי ההוראה במסלולים הנפרדים זהים.

דעת המיעוט (השופטים ע' פוגלמן ו-ע' ברון) סברה כי החלטת המועצה להשכלה גבוהה ניתנה בחוסר סמכות, וכי דינה בטלות.

השופט ע' פוגלמן סבר כי החלטת המל"ג פוגעת בשוויון במובנים שונים. ההחלטה מהווה הכשרה מוסדית להפרדה באקדמיה ומנציחה עמדה פוגענית כלפי נשים ותפקידן בחברה. זאת ועוד, התכנית לא עומדת בחובה לשמור על שוויון הזדמנויות משהיצע המסלולים בהפרדה אינו שוויוני ומשההפרדה המגדרית לא נותרת תחומה לכיתות הלימוד וזולגת אל המרחבים הציבוריים. בהינתן פגיעתה זו של התכנית בשוויון, היה על המל"ג להצביע על מקור הסמכה מפורש ומפורט – אך זאת לא נעשה. חוק זכויות הסטודנט לא נועד להקנות למל"ג סמכות לאשר את התכנית, וזאת בפרט בשים לב לכך שהמל"ג היא גוף שהוקם

מכוח חוק וסמכויותיו מוסדרות בחוק המל"ג. השופט ע' פוגלמן הוסיף שקיימים סימני שאלה בהתייחס לדיות התשתית העובדתית שניצבה בבסיס החלטת המל"ג.

השופט ע' ברון הצטרפה לעמדת השופט ע' פוגלמן, והוסיפה כי דינה של תוכנית החומש בטלות גם משום שהיא טומנת בחובה פגיעה בלתי מידתית בעקרון השוויון ובכבודן של נשים. בתוך כך הובהר כי מדיניות של "נפרד אך שווה" היא ככלל מדיניות מפלה ומשפילה; וכי ביסוד התוכנית עומדת תפיסה סטריאוטיפית של נשים ככאלה ש"מפריעות" לגברים ללמוד. היא מנציחה פערי מעמדות מגדריים ואת תפיסתן של נשים כנחותות; והכל בחסות המדינה ובתוככי המרחב הציבורי. החשש הוא מ"נרמול" של ההפרדה המגדרית והתפשטותה בשוק העבודה; ולא מדובר בחשש תיאורטי, אלא בתהליך שאנו עדים לו בשירות הציבורי. עוד ציינה השופטת ברון, כי המל"ג לא עמדה בחובה המוטלת עליה למצות אלטרנטיבות אחרות לשילוב חרדים באקדמיה טרם שפנתה לאמצעי הפוגעני של הפרדה מגדרית; וכי נדרשת חשיבה מחודשת בנוגע ללימודי הליבה, שכן המדיניות הנוהגת יוצרת חסם משמעותי בפני שילובו של המגזר החרדי באקדמיה – לא פחות ואולי יותר מהחסם התרבותי.